

- ¹²Киевская мысль. – 1917. – 21 марта.
- ¹³Грушевський М. Вказ. праця. – С.111.
- ¹⁴Винниченко В. Відродження нації. – Ч. 1. – К., 1990. – С.131.
- ¹⁵Грушевський М. Вказ. праця. – С.111.
- ¹⁶Цит. за: Євтимович В. Військо йде. Уривок зі спогадів про березень 1917р. в Києві. – Львів, 1937. – С.87. Географія розміщення польських частин, яку за словами М. Міхновського подає В.Євтимович, була іншою. Див.: Baginski H. Wojsko polskie na wschodzie. 1914 – 1920. – Warszawa, 1921. – С. 54, 55.
- ¹⁷Винниченко В. Вказ. праця. – С.132.
- ¹⁸Вісти з Української Центральної Ради. – 1917. – № 3.– квітень.
- ¹⁹Воин свободной России. – 1917. – 20 апреля.
- ²⁰Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф.1076. – Оп.2. – Спр.1. – Арк.21.
- ²¹Нова Рада. – 1917. – 5 мая.
- ²²Там само. – 21 мая.
- ²³Там само. – 1917. – 5 мая.
- ²⁴Киевская мысль. – 1917. – 7 мая.
- ²⁵1917 год на Киевщине. Хроника событий. – К., 1928 – С. 64.
- ²⁶Нова Рада – 1917. – 13 мая.
- ²⁷ Державний архів Російської Федерації. – Ф.1778. – Оп.1. – Спр.244. – Арк.12.
- ²⁸Грушевський М. Вказ. праця. – С.111.
- ²⁹Нова Рада. – 1917. – 11 мая.
- ³⁰Воин свободной России. – 1917. – 19 мая.
- ³¹Станкевич В.Б. Воспоминания 1914 – 1919. – Берлин, 1920. – С. 147, 148.

Віктор ВЕРГУНОВ
Київ

ПРОФЕСОР П.В.БУДРІН – ВИДАТНИЙ ДІЯЧ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ДОСЛІДНОЇ СПРАВИ

Нині в Україні відбуваються радикальні перетворення в одній із провідних галузей економіки – сільському господарстві. Але далеко не все йде так, як хотілося б. Численні публікації, особливо останніх років, доводять необхідність враховувати попередній досвід проведення аграрних реформ¹. Одна із головних проблем – їх наукове забезпечення.

У зв'язку з цим назріла необхідність проаналізувати й об'єктивно оцінити здобутки вітчизняної науки у започаткуванні, становленні й розвитку наукової думки в сільському господарстві².

Прикро, але наукова спадщина одного із видатних агрономічних діячів та організаторів сільськогосподарської дослідної справи – професора Петра Васильовича Будріна досі належним чином не досліджена і не оцінена.

Народився П.В.Будрін у 1857 році у м. Нердве Пермській губернії. Після закінчення Пермської духовної семінарії пройшов повний курс навчання на природничому відділенні Петербурзького університету. Як одному із кращих випускників 1879 року, йому було запропоновано пройти підготовку до іспитів на ступінь магістра сільського господарства. П.В.Будріна направили на навчання до Петровської землеробської та лісової академії (нині Московська сільськогосподарська академія ім. К.А.Тімірязєва), та до показових маєтків у Воронежській та Ліфляндській губерніях. Крім того, майбутнього магістра відрядили у 1882 році на Московську промислову та сільськогосподарську виставку.

Після успішного складання магістерських іспитів, восени 1882 року П.В.Будріна призначили понадштатним консерватором агрономічного кабінету університету. Магістерську дисертацію на тему: “Штучні, здебільшого азотисті добрива” він захистив у 1888 році у Петербурзькому університеті.

Розвиток сільського господарства Російської імперії у другій половині XIX століття викликав потребу у фахівцях вищої кваліфікації для організації дослідної справи. Постає необхідність збільшення числа студентів вищих навчальних закладів сільськогосподарського профілю. З цією метою у 1886 р. П.В.Будрін разом з іншими спеціалістами університету вирушив у шестимісячне відрядження до Австрії, Німеччини, Італії, Франції та Швейцарії. Закордонна поїздка дала йому змогу ознайомитися із кращими світовими науковими та навчальними закладами агрономічного напрямку. З 1882 р. Петро Васильович доцент кафедри землеробства Ново-Александрійського інституту сільського господарства та лісівництва і, крім цього,

завідувач дослідної ферми інституту (нині Інститут агротехніки, ґрунтознавства та добрив у м. Пулавах, Польща). У 1889 р. його призначають професором кафедри землеробства Ново-Александрівського інституту сільського господарства і лісівництва, який після 1917 року переїхав до м. Харків (тепер Харківський державний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва).

У 1882 р. П.В. Будрін розпочав дослідження систем удобрення в сівозмінах, дію мінеральних добрив, зокрема, азотних, на підвищення родючості ґрунту та врожайності сільськогосподарських культур на дослідній фермі інституту.

Заснована у 1879 р. дослідна ферма Ново-Александрійського інституту сільського господарства та лісівництва займалася як навчальною, так і науковою роботою. Ферма мала декілька ділянок землі: одну – площею біля 24 десятин легкого супіщаного та піщаного, другу – 9 ділянок по 4 – 5 десятин суглинку. Крім того, було ще дві ділянки, на одній із яких було зосереджено городництво. Для демонстраційних цілей слугувала плантація хмелю. Витрати міністерства на утримання ферми склали 2000 рублів в рік, інші кошти отримували від рільництва, скотарства тощо³.

Звіти про наукову діяльність ферми публікувались у періодичних виданнях, зокрема, у журналі “Праці Вільного Економічного Товариства”.

У 1899 р. професор П.В. Будрін вперше узагальнив отримані результати щодо агротехніки вирощування сільськогосподарських культур залежно від типу ґрунтів за 1881 – 1898 рр.⁴ У першому випуску цього видання були дані про досліді із зерновими: озимини та ярої пшениці, ячменю, вівса, озимого жита, проса та близьких до нього рослин (болотяного проса, могоара, бора, ресички і сорго), кукурудзи та гречки. Другий випуск був присвячений бобовим та кормовим травам (горох, вика, боби кінські, люпин, чина, сочевиця, карбонська вика, баранячий горошок, квасоля, соя, середела, конюшина, люцерна, еспарцет, язвеник, колючий дрік, кінський зуб, тимофіївка, гірчиця). У кінці видання подавались результати досліджень із луківництва.

Професор Будрін перший на теренах Російської імперії дослідив і дав практичні рекомендації щодо використання люпину як зеленого добрива не тільки на легких піщаних, а й на важких дерново-підзолистих ґрунтах⁵.

У 1902 р. П.В. Будрін надрукував фундаментальну працю “Частное земледелие” у двох частинах, в якій узагальнив теоретичні і практичні основи рослинництва⁶.

У 1905 – 1907 рр. наукова діяльність професора Будріна була пов’язана із Енгельгардтовською сільськогосподарською станцією в маєтку Батишево Смоленської губернії, де він працював директором. У 1908 – 1912 рр. він був директором Харківської обласної сільськогосподарської селекційної дослідної станції. Якщо звернутись до історії станції, то ще в 1880 р. в Харківському товаристві сільського господарства та сільськогосподарської промисловості обговорювалось питання про доцільність проведення дослідів в маєтках поміщиків до влаштування державної дослідної станції. Однак відсутність достатньої кількості коштів не дала змоги це зробити. Перша спроба налагодження дослідної справи на Харківщині була зроблена губернським агрономом П.А. Забаринським, який вперше розробив програму дослідів та орієнтовний кошторис витрат на утримання станції. Однак земельна ділянка площею 77 десятин у трьох верстах від Харкова по Чугуївському тракту була виділена в оренду міською управою Харківському товариству сільського господарства лише в 1908 р. Департамент землеробства виділив 30 тис. рублів на благоустрій і станція розпочала роботу. Згідно Статуту станції, затвердженого Департаментом землеробства, загальне керівництво станцією здійснював комітет із числа представників різних установ і товариств. Перше засідання комітету в червні 1908 р. обрало першим директором станції професора П.В. Будріна.

Із моменту заснування станції він активно включився в її улаштування і обладнання, будівництво наукового і господарських корпусів, започаткування стаціонарних дослідів. Ним особисто була розроблена програма наукової роботи, що була затверджена комітетом станції та економічною радою губернського земства, яка, починаючи з 1910 року, виділяла певні додаткові кошти на проведення досліджень⁷. Програмою були заплановані дослідження проблем селекції і акліматизації сільськогосподарських рослин, виведення нових сортів, покращення вже відомих місцевих сортів. Дослідження стосувалися таких культур як озиме жито, пшениця озима і яра, овес, просо, люцерна, кукурудза, конюшина, кормовий буряк, ячмінь, сорго, костер, могоар, еспарцет. Саме за безпосередньої підтримки професора Будріна почав свою наукову діяльність на станції видатний в майбутньому селекціонер академік В.Я. Юр’єв.

Визначний вклад професора Будріна в започаткуванні системних наукових досліджень у сільському господарстві України і, особливо, в галузі селекції та насінництва хернових колосових культур та кукурудзи, місце в цьому Харківської дослідної станції належно не оцінено в історії сільськогосподарської науки.

На думку теперішнього завідувача кафедри рослинництва Харківського ДАУ ім. В.В. Докучаєва, доктора сільськогосподарських наук, професора, член-кореспондента УААН М.А. Бобро Петру Васильовичу Будріну належить визначне місце в проведенні піонерських науково-дослідних рбіт з

льонарства і травосіяння, обґрунтуванню переходу від трипілля до багатопільних сівозмін з посівом конюшини в зоні достатнього зволоження і використання еспарцету для залуження схилів балок.

Видатного вченого шанують у Польщі, особливо його внесок у становлення і розвиток сільськогосподарської дослідної справи. Так звана Пулавська Кемпа (інститут агротехніки, ґрунтознавства і добрив в Пулавах), яку очолював свого часу Будрін П.В. вважається взірцем відношення до своєї справи і особливо великим практичним виходом наукової продукції для сільськогосподарської науки усєї Європи.

Професор П.В.Будрін був одним із організаторів дослідних робіт в галузі селекції польових культур. Написана ним праця: “Селекція сільськогосподарських рослин та її значення щодо хлібів” була для свого часу значним науковим здобутком⁸.

П.В.Будрін був одним із організаторів і керівників I-го Всеросійського з’їзду діячів по селекції сільськогосподарських рослин, насінництву та розповсюдженню насінневого матеріалу, який відбувся 10 – 15 січня 1911 р. у Харкові.

З 1913 р. П.В.Будрін – професор кафедри рослинництва Вищих сільськогосподарських курсів у Петербурзі.

За часи радянської влади професором П.В.Будріним надруковані дві наукові праці: “Польове травосіяння” (М., 1919) та “Бобові зернові культури” (М., 1920).

Помер професор П.В.Будрін у 1939 р. у Ленінграді. В наступні роки про його визначний внесок у започаткування системних наукових досліджень у сільському господарстві, особливо в галузі селекції та насінництва зернових колосових культур та кукурудзи, фактично не згадували.

Ця стаття – данина шани видатному діячу аграрної науки.

¹Малієнко А.М. Проблемы аграрных реформ в Украине – К., 1999 – 85 с.; Аграрна історія України: навчальний посібник для студентів і викладачів сільськогосподарських закладів освіти I – IV рівнів акредитації /П.П.Панченко, В.П.Славов, В.А.Шмарчук. – К., 1996.; Вергунов В.А., Коваленко Н.П., Сайко О.В. Розвиток сільського господарства Полтавщини в період скасування кріпосництва / Під редакцією В.А.Вергунова. – К., 1998.

²Сайко В.Ф. Землеробство на шляху до ринку. – К., 1997.

³Ежегодник русских сельскохозяйственных опытных учреждений. – СПб. –1901. – Вып.1. – С.229 – 230.

⁴Будрін П.В. Об опытной ферме Ново-Александрийского института // Труды Вольного Экономического общества, 1884, 1885 гг.; Будрін П.В. Данные по культуре сельскохозяйственных растений на опытной ферме в Ново-Александрии за время 1881 – 1898 гг. // Записки Н.-А.Н. с.-х. и Л. – Варшава, 1899. – Т. 12. – Вып. 1 – 2.

⁵Будрін П.В. Опыты с зеленым удобрением и заметки о значении этого удобрения для русского сельского хозяйства. – 1882.

⁶Будрін П.В. Частное земледелие. Часть 1. Зерновые хлеба. Часть II. Бобовые зерновые растения. – Варшава, 1902.

⁷Сборник сведений о сельскохозяйственных опытных учреждениях России. – СПб, 1913. – Вып.2. – С.22.

⁸Будрін П.В. Селекция сельскохозяйственных растений и значение ее в отношении хлебов. – Харьков, 1908.